

DOKUMENTACE ZÁVĚREČNÉ PRÁCE

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ

BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA VÝTVARNÝCH UMĚNÍ

FACULTY OF FINE ARTS

ATELIÉR PERFORMANCE

PERFORMANCE STUDIO

MAPA NENÍ TERITORIUM

THE MAP IS NOT THE TERRITORY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

BACHELOR'S THESIS

AUTOR/KA PRÁCE

AUTHOR

Maria Neal

VEDOUcí PRÁCE

SUPERVISOR

Julie Béna

BRNO 2025

OBSAH DOKUMENTACE:

TEXTOVÁ ČÁST	s. 4 - 8
OBRAZOVÁ ČÁST	s. 9 - 11

TEXTOVÁ ČÁST

Abstrakt

Záměrem bakalářské práce *Mapa není teritorium* je hravý výzkum brněnského terénu – specificky stavenišť a brownfieldů, které jsou pozůstatky průmyslové aktivity. Práce má podobu fikčního, participativně tvořeného a vyprávěného příběhu odehrávajícího se v Brně. Vyprávění vzniklo ve spolupráci s lidmi z různých věkových a sociálních skupin na základě společných procházek v terénu. Práce zkoumá, jak se lidské podvědomí promítá do spontánního vyprávění, zejména když se odehrává v liminálních prostorech – tedy na hraně mezi minulostí a přítomností, mezi realitou a fikcí. Ze zaznamenaných vyprávění byla vytvořena audiokoláž a ta byla následně odvysílána na vlastním FM vysílači (pirátské rádio) z auta projíždějícího naplánovanou trasu kolem míst, kde se příběh odehrává.

Abstract

The aim of the bachelor's thesis *The Map is Not the Territory* is a playful exploration of the Brno landscape, specifically construction sites and brownfields that remain as traces of past industrial activity. The work takes the form of a fictional, collaboratively created and narrated story set in Brno. The narrative was created in collaboration with people from different age and social groups on the basis of shared walks through the city. The thesis explores how the human subconscious manifests in spontaneous storytelling, particularly when taking place in liminal spaces, on the edge between past and present, between reality and fiction. The recorded narratives were composed into an audio collage, that was later broadcast from a car equipped with its own FM transmitter (a pirate radio station), driving along a route that passed through the locations featured in the story.

Úvod – inspirace

Dlouhodobou inspirací se pro mě stala sci-fi literatura od autorů jako jsou Philip K. Dick nebo J.G. Ballard. Science fiction je obecně chápána jako snaha představit si nepředstavitelné budoucnosti. Jejím nehlubším tématem však často bývá naše vlastní historická současnost (Jameson, 2007, 345). V mé předchozí práci *Time Out of Joint*, která bakalářskou práci předcházela, se odkazuji v názvu na Dickův stejnojmenný román. Kniha, často humorně, popisuje existenciální pochybnosti o povaze reality a dezorientaci běžného jedince a každodenního života. Příběh sleduje hlavní postavu Ragle Gomma, jehož domněle stabilní realita se pomalu rozpadá. Dickova práce trefně popisuje náš nedostatek konkrétního poznání a naši konfrontaci s podivnými pocity, které vyvolává (Fisher, 2016).

Výběr lokací

Pro realizaci své bakalářské práce jsem zvolila brownfieldy a stavenišť v Brně. Vybírala jsem místa, která dobře ztělesňují zvláštní pocity a nejasnosti ohledně městské výstavby. Specificky se jedná o stavenišť na rohu ulic Úzká a Uhelná poblíž

hlavního nádraží, lokaci bývalého Obchodního centra Dornych na rohu ulic Úzké a Dornychu, brownfield na konci ulice Rybářská u Mendlova náměstí, Černovickou terasu a bývalý fotbalový stadion Lužánky.

Podle primátorky města Brna Markéty Vaňkové nový územní plán představuje komplexní rámec, který propojuje bydlení, dopravu, zeleň a kvalitu života a umožňuje vznik nových městských čtvrtí (Vaňková, 2021). Vágní formulace v plánu však umožňují realitu, která při chůzi po ulici vypadá dost odlišně. Občanské iniciativy, například brněnský spolek Nesehnutí, dlouhodobě vyzývají k větší transparentnosti a zohlednění veřejných zájmů při plánování rozvoje města. Návrhy zaměřené na ochranu zeleně, podporu cyklo dopravy či zlepšení veřejného prostoru jsou často zapracovány pouze v obecné a nezávazné podobě, což v praxi znamená jejich minimální dopad (Krahulec, 2020).

Výsledkem necelé desítky zaznamenaných vyprávění je sci-fi povídka, která je, díky metodě jejího vzniku, otiskem kolektivního nevědomí a spontánního myšlení o současné realitě. V každé z vyprávěných částí se zrcadlí nejen osobní fantazírování daného vypravěče, ale také hlubší úvahy o stavu světa, technologii, izolaci, naději nebo rozpadu.

Psychogeografie

Název práce "Mapa není teritorium" se odkazuje na metaforu pojmenovanou polsko-americkým vědcem a filozofem Alfredem Korzybskim používanou k ilustraci rozdílu mezi skutečným světem a naším subjektivním vnímáním a chápáním světa. Mapa je pouhým znázorněním toho, jak si někdo myslel, že popisovaná plocha vypadá, ale území je realita, se kterou se musíme vypořádávat, území je vrstevnatá psychogeografická krajina plná paměti, touhy, destrukce i hravosti.

Psychogeografie, definovaná Guy Debordem v 50. letech 20. století, má své kořeny v kritice racionalistického chápání reality. Popisuje, jak městské prostředí často nevědomě formuje myšlení a jednání jednotlivců. V zásadním textu z roku 1953 *Formulary for a New Urbanism* konstatuje Ivan Chtcheglov, že moderní architektura a plánování měst potlačují lidskou imaginaci, tajemství a snový svět tím, že upřednostňují efektivitu a řád před emocionálním a smyslovým prožitkem. Jako cestu ven navrhuje novou formu urbanismu, která vytváří „situace“ vybízející ke hře a zkoumání. "Každý kolísá mezi emočně stále živou minulostí a již mrtvou budoucností." (Chtcheglov, 1981, 15).

Ve sterilním, neinspirativním duchu současné architektury, mám pocit, se vytvořila její vlastní magie a mystika, možná ukryta v její nesmyslnosti. Opuštěné brownfieldy, mrtvé a živé zároveň, přispívají k vnímání města jako souboru nepatřičných rozkouskovaných ploch plných otisků minulosti a skrývajících se příběhů. Staveniště, spjaté s vizemi budoucnosti, jsou ideálním místem pro průzkum našich spekulací, frustrací (např. z dočasných komplikací s veřejnou dopravou, z obchůzek, z hluku...) a zvědavosti.

Proces vzniku

Na základě mnou vyhlášeného opencallu jsem postupně požádala 8 osob, aby pokračovaly ve vyprávění na základě toho, co vytvořila osoba před nimi. První vypravěčka nastavila atmosféru pro zbytek příběhu, v tomto případě se jednalo spíše

o tzv. world-building (proces, při kterém se vytváří fiktivní prostředí nebo svět, včetně jeho pravidel, historie, geografie, kultury). Zahájení tvorby scénáře jsem odstartovala otázkou „Co to je?“ a zaměřením prstu na budovu v procesu svého vzniku. Dále už se budování fiktivního světa odráželo zejména od toho, na co jsme zrovna narazily - například na několik otevřených děr do kanálu, nebo skupinu zajců, kteří se stali ústředním motivem povídky.

Každého jsem vzala na přibližně hodinovou procházku po určitém místě, ve kterém daný člověk dovytvářel příběh volným tokem myšlenek a dále na základě otázek, které jsem jim položila. Dílo vznikalo ve spolupráci s různými lidmi z odlišných věkových skupin. Primárně jsem spolupracovala s lidmi mimo uměleckou bublinu. Vyprávění jsem v průběhu zaznamenávala na audiorekordér nebo do sešitu. Z poznámek a nahraného materiálu jsem pak dala dohromady souvislý text s prvky rozhlasové hry, který jsem následně nahrála a vytvořila sound design z field recordingů z míst dění. Ve studiu jsem nahrála ruchy. Některé postavy jsem obsazeny herectvem.

Do vyprávění jsem někdy zasahovala návodnými otázkami, pokud jsem měla pocit, že je nějaký aspekt příběhu nedostatečně vysvětlený nebo se daná osoba zasekla při vymýšlení dalšího pokračování. To bylo hlavně v případech world-building, kdy jsem používala otázky typu „Co je tohle?“ nebo „Proč je tady díra?“. Ne každý účastník měl k dispozici stejné množství informací o dosavadním stavu příběhu, toto se týkalo primárně posledních třech osob, nebylo nutné abych je seznamovala s obsahem v celé jeho šíři.

Vypravěči nedostávali vždy stejné zadání. Ne vždy bylo hlavní úlohou přímo pokračovat v příběhu. Někdo vymýšlel například hlavní postavu, někdo world-building, někdo příběh vedlejší postavy; některých lidí jsem se ptala pouze tak, aby mohly být vymyšleny ještě nevysvětlené aspekty vyprávění někoho jiného. Z nahraného nebo sepsaného materiálu jsem si vypisovala poznámky a z takto extrahovaných hutnějších míst vyprávění jsem skládala příběh dohromady. Ve výsledném příběhu tedy nepoužívám přesně zaznamenaná slova účastnic a účastníků. Nahrávky беру pouze jako materiál pro další zpracování v souvislý text.

V průběhu procházek jsem pořizovala také audionahrávky okolního dění. Kvůli nedostatku materiálu pro podkreslení příběhu a vytvoření souvislé soundscape jsem se na lokality ještě několikrát vracela obstarat další.

Rádiové vysílání

Pirátské rádio označuje nelicencované a většinou nelegální rádiové vysílání, které se obvykle vymyká státní regulaci. Historicky se pirátské vysílání ideologicky ve svém jádru soustředí na svobodu projevu a boji proti cenzuře. Provozovatelé se snažili obejít státní a korporátní kontrolu nad radiovými vlnami. Pirátské rádio bylo v minulosti nástrojem k zesílení marginalizovaných hlasů, šíření alternativní kultury, lokálních zpráv a politického obsahu ze všech koutů politického kompasu. Od 21. století začal internet nabízet alternativy, jako jsou online rádia a podcasty, čímž se snížila nutnost pirátského vysílání na frekvencích FM/AM. Pirátská rádia existují dodnes, ale díky jednodušší ovladatelným digitálním nástrojům je jejich existence menší a fragmentovanější než dříve.

Přesto má ale pirátské rádio stále své postavení a hraje důležitou roli. Označení radioamatér se používá v souvislosti s lidmi zabývající se vysíláním, přijímáním a

experimentováním s radiovým signálem ve svém volném čase. V době, kdy převládá digitální komunikace, zůstává radioamatérské vysílání důležitým nástrojem, obzvláště v momentech selhání tradiční infrastruktury. V Česku, stejně jako v mnoha ostatních zemích, navázala s radioamatéry spolupráci armáda. Jejich dovednosti plánuje využít v mimořádných situacích, například při záplavách nebo plošných výpadcích elektřiny. Provozovatelé mohou používat přenosné vybavení napájené z automobilových baterií, což umožňuje navázat komunikaci i v katastrofou postižených oblastech. Letos poprvé armáda zapojila radioamatéry do svého cvičení s názvem Federated Cloud 2025 (Gruntová, 2025).

Prvek vysílání se propisuje i do samotného dění v příběhu. Ideou bylo vytvořit situaci vysíláním nečekaného obsahu do každodenního kontextu a hraním si s možností, že kolem projíždějící náhodou narazí na stanici. Rozhlasová adaptace díla *Válka světů* H.G.Wellse, interpretována Orsonem Wellesem je ideálním příkladem takové povedené situace. V roce 1938 údajně způsobila po svém odvysílání na Halloween (den kdy v knize mimozemská loď přistane na povrch Země) paniku, a autor tak přesvědčil některé z občanů o invazi mimozemšťanů na planetu Zemi. Hlasy z rádia popisovaly záhadné bytosti, děsivé válečné stroje a hustá mračna jedovatého plynu blížící se k New Yorku.

V současnosti už sice lidé neladí rádio ve stejné míře jako před dvaceti lety, ale přesto mám pocit, že zrovna v autech si své místo stále drží. Právě tam bývá člověk často v režimu „posluchače náhody“, ladí mezi stanicemi, nechává se překvapit, je více otevřený nečekanému obsahu. Narazit omylem na online radiovou stanici není totéž, je potřeba aktivní vyhledávání, klikání, připojení k internetu. FM pásmo stále nabízí možnost skutečného náhodného setkání. Důležité bylo i to, že signál vychází přímo z lokalit spojených s příběhem. Kolemjdoucí nebo projíždějící tak může náhodně zachytit úryvek vyprávění právě ve chvíli, kdy se nachází na místě jeho děje.

Závěr

Skrze spontánní vyprávění vznikl kolektivní příběh, jenž zachycuje jednak imaginaci jednotlivců, ale také stavy úzkosti, nejasnosti, zvědavosti či naděje v kontextu proměnlivé městské krajiny, která ve své nudnosti a někdy nesmyslnosti ukrývá vlastní poetiku. Mapa není teritorium. A v místech, která se na mapě jeví jako „prázdná“, už možná něco důležitého dávno probíhá.

OBRAZOVÁ ČÁST

Jelikož je finální výsledek práce ve formátu audia, obrazová část se skládá z fotografií zachycujících místa vzniku nahrávek a fotografií auta s vlastním FM vysílačem. Autorkou všech fotografií je autorka práce.

Kopa suti zahalující katedrálu sv. Petra a Pavla, Brno

Staveniště na rohu ulic Úzká a Uhelná - 1. lokace, Brno

Otevřený vstup do kanálu

Rozebrané rádio - z procesu zapojení vysílače na interní anténu auta

Seznam literatury

CHTCHEGLOV, Ivan. *Formulář pro nový urbanismus*. In: KNABB, Ken, ed. *Antologie situacionistické internacionály*. Berkeley: Bureau of Public Secrets, 1981, s. 15–19.

FISHER, Mark. *The weird and the eerie*. 3rd edition. London: Repeater, 2016. ISBN 978-1-910924-38-9.

GRUNTOVÁ, Kateřina. *Armáda odstartovala spolupráci s radioamatéry. Do budoucna chce zapojit i tisíce civilních dronařů*. iROZHLAS [online]. 18.04. 2025 [cit. 10.05. 2025]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/armada-cviceni-spojar-radioamater_2504181741_gut

JAMESON, Fredric. *Archaeologies of the future: the desire called utopia and other science fictions*. London: Verso, 2007. ISBN 978-1-84467-538-8.

KRAHULEC, Jakub. *Jak se bude žít v Brně? Veřejnost může ovlivnit nový územní plán města*. Deník Referendum [online]. 03.06. 2020 [cit. 2025-05-06]. Dostupné z: <https://denikreferendum.cz/clanek/31282-jak-se-bude-zit-v-brne-verejnost-muze-ovlivnit-novy-uzemni-plan-mesta>

VAŇKOVÁ, Markéta. *Primátorka: Nový územní plán je klíčový. Jedině tak se může Brno dál rozvíjet*. Brněnský deník, 2021-09-12. Dostupné z: https://brnensky.denik.cz/zpravy_region/primatorka-novy-uzemni-plan-je-klicovy-jedine-tak-se-muze-brno-dal-rozvijet-2021.html

